

Delft University of Technology

Toegankelijkheid komt iederéén toe

Handboek en norm vernieuwd

van der Voordt, DJM; Wijk, M

Publication date

2001

Document Version

Final published version

Published in

Renovatie & Onderhoud: maandblad voor stadsvernieuwing

Citation (APA)

van der Voordt, DJM., & Wijk, M. (2001). Toegankelijkheid komt iederéén toe: Handboek en norm vernieuwd. *Renovatie & Onderhoud: maandblad voor stadsvernieuwing*, 26(juli/aug.), 14-15.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable). Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights. We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Toegankelijkheid komt iederéén toe

Handboek en norm vernieuwd

Toegankelijkheid is de eigenschap van gebouwde voorzieningen die maakt dat mensen deze voorzieningen kunnen bereiken en gebruiken. Hoewel de bouwwereld toegankelijkheid nog veelal opvat als een aandachtspunt voor specifieke gebruikerscategorieën, met name gehandicapten, is het kwaliteitsaspect deze beperkte interpretatie al een aantal jaren ontgroeid. Langzaam maar zeker dringt het besef door dat toegankelijkheid een prestatie is die ieder mens - van jong tot oud - ten goede komt.

THEO VAN DER VOORDT & MAARTEN WIJK

De vierde volledig herziene uitgave van het Handboek voor Toegankelijkheid is verschenen. In deze nieuwe druk is expliciet gekozen voor een ergonomische invalshoek. In beginsel worden alle aspecten van de gebouwde omgeving behandeld die voor de individuele gebruiker van belang zijn om doeltreffend te functioneren.

RICHTLIJN OF NORM? ► Het Handboek voor Toegankelijkheid wil informeren en inspireren. Het boek bevat een schat aan ervaringskennis en kennis uit wetenschappelijk onderzoek, samengevat in een voor opdrachtgevers, ontwerpers en beheerders gemakkelijk toegankelijke vorm. Naast wensenlijstjes en overzichten van prestatie-eisen per object of onderdeel van de gebouwde omgeving

worden vele voorbeelden getoond van adequate ontwerp oplossingen. Dat maakt het boek tot een handig naslagwerk, maar minder geschikt om in zijn geheel voor te schrijven in het programma van eisen. Er zijn immers nog vele keuzen te maken.

Mede om die reden is parallel aan het nieuwe handboek een nieuwe versie ontwikkeld van NEN 1814: Toegankelijkheid van buitenruimten, gebouwen en woningen. De eerste versie hiervan dateert alweer uit 1989. Met de nieuwe NEN-norm kunnen opdrachtgevers voorschrijven welke prestatie-eisen zij willen zien verwezenlijkt in te realiseren bouwwerken en buitenruimten. De NEN kan worden gezien als een nadere uitwerking van het Bouwbesluit, waarin slechts summier enkele basis-eisen zijn opgenomen voor toeganke-

lijkheid. De NEN-norm valt onder het privaatrecht. Partijen moeten dus zelf de norm van toepassing verklaren. De norm gaat niet in op specifieke eisen van bijvoorbeeld verzorgingshuizen, revalidatiecentra of ziekenhuizen. Voor dit soort functies zijn ruimere maten of extra voorzieningen nodig.

VIJF PRESTATIENIVEAUS ► Nieuw ten opzichte van de eerste versie is de integrale benadering. Waar eerst het accent lag op toegankelijkheid voor mensen met een functiestoornis, geldt thans nadrukkelijk als uitgangspunt dat toegankelijkheid een basiskwaliteit is voor iedereen. Essentieel is dat ontwerpers en beheerders rekening houden met de pluriformiteit in mensen en verschillen in hun mogelijkheden. Tegelijkertijd is duidelijk dat de pluriformiteit in vormgeving en de kosten van bepaalde voorzieningen op gespannen voet kunnen staan met het streven naar maximale toegankelijkheid voor iedereen. Daarom wordt onderscheid gemaakt in vier prestatieniveaus, met een oplopende mate

Toegankelijkheid is voor iedereen van alle leeftijden een basiskwaliteit.

TABEL 1: FUNCTIONELE BETEKENIS VAN DE TOEGANKELIJKHEIDSPRESTATIES

	<i>Aanpasbaar</i>	<i>Integraal toegankelijk (bezoekbaar én bruikbaar)</i>	
		<i>Bezoekbaar</i>	<i>Bruikbaar</i>
Geschiktheid voor iedereen Noodzaak tot bouwkundige ingrepen achteraf, na oplevering	Deels op voorhand, deels in aanleg Met licht hak- en breekwerk (b.v. samenvoegen van twee kamers of vergroten van de badkamer)	Geheel op voorhand	Grotendeels op voorhand
Noodzaak tot additionele voorzieningen achteraf	Matig tot ingrijpend b.v. een woon- huislift of een traplift op een trap met twee kwarten	Additionele voorzieningen op voorhand aangebracht	Licht tot matig, b.v. beugels in natte ruimten of een eenvoudige traplift op een rechte steektrap
Toepassingsgebied	Woningen + niet voor bezoekers bestemde ruimten in gebouwen	Buitenruimten + mede voor bezoekers bestemde delen in woningen en gebouwen	Buitenruimten Gebouwen Woningen

Doeltreffend

Het handboek gaat uit van de gedachte dat buitenruimten, gebouwen en woningen doeltreffend zijn als ze:

- praktisch zijn geordend en ingericht, opdat mensen kunnen wat ze willen of moeten doen;
- veilig zijn, opdat mensen niet aan (onnodige) risico's worden blootgesteld;
- gezond zijn, dus geen schadelijke invloed hebben op het gestel;
- aantrekkelijk zijn, dus passen bij culturele verwachtingen en persoonlijke identiteit;
- flexibel zijn, zodat er bij nieuwe inzichten en omstandigheden ruimte is voor verandering.

van toegankelijkheid 'op voorhand' en een afnemende noodzaak tot individuele aanpassingen en additionele voorzieningen 'achteraf', na oplevering. Aanpasbaar wil zeggen dat iedere dagelijkse gebruiker de voor hem bestemde onderdelen van een gebouwde voorziening onafhankelijk en gelijkwaardig kan bereiken en gebruiken, dan wel dat deze voorzieningen door relatief eenvoudige bouwkundige ingrepen en/of additionele voorzieningen kunnen worden aangepast aan individuele behoeften. Bruikbaar wil zeggen dat de omgeving op voorhand is afgestemd op de toegankelijkheidsbehoeften van de gebruikers dan wel zonder hak- en breekwerk met additionele voorzieningen alsnog bruikbaar is

Volwassen

Dat toegankelijkheid volwassen is geworden is onder meer te danken aan de inspanningen van de Delftse werkgroep Bouwen voor Iedereen en de Nationale Woningraad voor Aanpasbaar Bouwen (jaren tachtig), de publicatie van de European Manual for an Accessible Build Environment (1990) en de inzet van de Rijksgebouwendienst voor een integrale toegankelijkheidsbenadering (jaren negentig). En ook en vooral aan de druk die is uitgeoefend door de direct betrokkenen: gebruikers en bezoekers van gebouwen, woningen en buitenruimten! In Nederland spreken we thans van 'integrale toegankelijkheid', in het buitenland van 'design for all'. Met deze prestatie als uitgangspunt veranderde in 1995 het bij velen bekende standaardwerk Geboden Toegang in het Handboek voor Toegankelijkheid.

te maken. Bijvoorbeeld door toevoeging van beugels in een toilet of een trapliftje op de trap. Bezoekbaar impliceert dat de voor bezoekers bestemde voorzieningen op voorhand toegankelijk zijn. Het vierde niveau - integraal toegankelijk - houdt in: bezoekbaar én bruikbaar voor iedereen die past binnen de antropometrische uitgangspunten van de norm (tabel 1). De eisen zijn cumulatief: hoe zwaarder de eisen vooraf, des te minder aanpassingen en additionele voorzieningen achteraf. Het onderscheid in prestatieniveaus voorkomt een 'alles of niets' keuze. Het biedt opdrachtgevers en beheerders de mogelijkheid om te differentiëren in toegankelijkheidsprestaties, per object of onderdeel van een gebouw of buitenruimte, afhankelijk van de behoefte en ruimtelijke en economische omstandigheden. Naar onze mening dienen private ruimten op zijn minst aanpasbaar en als de functie bezoekers impliceert - ook bezoekbaar te zijn. Grote gebouwen en woningtypen zoals bungalows, galerijwoningen en ruime eengezinswoningen moeten bij voorkeur voldoen aan een hoger prestatieniveau en al op voorhand bruikbaar of

MAXIMALE TOEGANKELIJKHEID IS MOOI, MAAR NIET ALTIJD MOGELIJK OF NODIG. DAAROM ZIJN VIER PRESTATIENIVEAUS BEPAALD

integraal toegankelijk zijn. Openbare ruimten zouden zonder meer integraal toegankelijk moeten zijn. Aan speciale ruimten zoals technische ruimten, cv-ruimten, kruipruimten en vlieringen hoeven geen specifieke toegankelijkheidseisen te worden gesteld. Van de bezoeker (bijvoorbeeld een monteur) of dagelijkse gebruiker mogen immers adequate fysieke vaardigheden worden verondersteld. In aansluiting op de vier prestatieniveaus zijn de eisen onderverdeeld in minimale eisen, basiseisen en aanvullende eisen (tabel 2).

UITDAGING ► Een norm is een belangrijk hulpmiddel voor de sturing van een ontwerp in de gewenste richting. Het handboek is - als gezegd - een inspiratiebron om waar dat kan de lat nog wat hoger te leggen. Uiteraard hoeft de ontwerper zich niet bezwaard te voelen naar nóg hogere prestaties te reiken. Uiteindelijk en welbeschouwd is toegankelijkheid de essentie van zijn vak, zeker als het bouwen wordt opgevat als een mogelijkheid een gebouwde omgeving te creëren waarin letterlijk iedereen, van jong tot oud, zo onafhankelijk en gelijkwaardig kan functioneren. Een andere uitdaging is er eigenlijk niet. «

TABEL 2: EISEN GEKOPPELD AAN PRESTATIENIVEAUS

Prestaties	Uitsluitend voor dagelijkse gebruikers bestemde delen	Mede voor bezoekers bestemde delen	Speciale ruimten
Aanpasbaar	Minimale eisen	Minimale eisen	Geen eisen
Bruikbaar	Minimale eisen + basiseisen	Minimale eisen + basiseisen	Geen eisen
Bezoekbaar	Geen eisen	Minimale eisen + basiseisen + aanvullende eisen	Geen eisen
Integraal toegankelijk (bruikbaar én bezoekbaar)	Minimale eisen + basiseisen *	Minimale eisen + basiseisen + aanvullende eisen	Geen eisen

DR. IR. D.J.M. VAN DER VOORDT EN PROF. IR. M. WIJK ZIJN VERBONDEN AAN DE FACULTEIT BOUWKUNDE VAN DE TU DELFT, RESPECTIEVELIJK ALS DOCENT EN ONDERZOEKER BIJ BOUWMANAGEMENT EN VASTGOEDBEHEER EN ALS HOOGLERAAR TOEGANKELIJKHEID BIJ ARCHITECTONISCH ONTWERPEN. WIJK IS TEvens CONSULTANT BIJ DELOITTE EN TOUCHE IN GOUDA.

HANDBOEK VOOR TOEGANKELIJKHEID. AUTEURS M. WIJK, J. DRENTH EN M. VAN DITMARSCH. PRIJS XX GULDEN. ELSEVIER BEDRIJFSINFORMATIE, DOETINCHEM. NEN 1814, TOEGANKELIJKHEID VAN BUITENRUIMTEN, GEBOUWEN EN WONINGEN. PRIJS XX GULDEN. NEN, DELFT.